

19. Yüzyılın Sonlarında Aydın Sancağı'nda Ormanlık Ve Orman İdaresi¹

Aysun SARIBEY HAYKIRAN*, Fatma Özlem GÜREN**

Araştırma Makalesi

Makale Geçmişi

Başvuru Tarihi: 04.11.2023

Kabul Tarihi: 18.12.2023

Research Article

Article History

Date of Application: 04.11.2023

Acceptance Date: 18.12.2023

Özet

İlkçağlardan günümüze insanlığın birçok ihtiyacının giderildiği önemli doğal kaynaklarımızın başında gelen ormanlar, 19. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı İmparatorluğu için herkesin serbestçe faydalanabileceği alanlar olarak kabul edilmiştir. Üç kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerindeki zengin orman varlığı uzun yıllar boyunca hava ve su gibi doğal bir kaynak olarak görülmüştür. Endüstri Çağı'na girilmesi ile birlikte bu durum değişmiş ve geliştirilen orman politikaları ile daha kapsamlı bir hal almıştır. Tanzimat reformlarının etkisiyle 1840 tarihinde ormancılık alanında kurumsallaşmanın ilk adımları atılarak ormancılık idaresi kurulmuştur. Farklı nezaretlere bağlı olarak gelişimini sürdüren ormancılık idaresinin şekillenmesinde Fransız uzmanlardan da faydalanılmıştır.

Bu çalışmada Antik Çağ'dan günümüze kadar verimli toprakları, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları ile seçkin vilayetler arasında yer alan Aydın Vilayeti'ne bağlı Aydın Sancağı'nın orman florası ile sancak dâhilindeki ormancılık faaliyetleri ele alınacak ve Osmanlı ekonomisine katkıları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca çalışmada orman idaresi alanındaki reformlar Aydın Sancağı özelinde değerlendirilecektir. Çalışmanın kaynaklarını Aydın Vilayet Salnameleri ve konuya ilişkin ikinci el literatür oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl, Orman, Ormancılık, Orman İdaresi, Aydın Sancağı

Forestry and Forest Management in Sanjak of Aydın in the Late 19th Century

Abstract

Forests, as one of our important natural resources that have met many needs of humanity from ancient times to the present, were accepted as areas that everyone could freely benefit from in the Ottoman Empire until the 19th century. The rich forest presence on the lands of the Ottoman Empire, which spanned three continents, had considered as a natural resource like air and water for many years. At the Industrial Age this situation changed and became much more comprehensive with the newly developed forestry policies. Under the influence of the Tanzimat Period, a chain of reforms as the first step of industrialization in the field of forestry were taken in 1840, and a unit for forestry administration was formed. The forestry administration with the advisory of French experts, continued its development under the supervisions of different ministries.

In this study, forest flora and forestry activities in the Sanjak of Aydın in Aydın Province that has drawn attention among the distinguished provinces with its fertile lands, rich production and mines from the ancient times to the present day are examined, and their contributions to the Ottoman economy are discussed as well. The sources of this study are -apart from second hand sources and the yearbooks of Aydın Province.

Key Words: 19th century, Forest, Forestry, Forest Management, Sanjak of Aydın.

¹ Bu çalışma, 19-21 Ekim 2023 tarihinde, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde gerçekleşen 6. Uluslararası Tarım, Çevre ve Sağlık Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

* Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, asaribey@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1016-7707.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, ozlemgurenf@gmail.com, ORCID: 0009-0006-7271-3957.

1. Giriş

Osmanlı Devleti'nin üç kıtaya yayılan toprakları üzerindeki zengin orman varlığı uzun yıllar boyunca hava ve su gibi doğal bir kaynak olarak görülmüştür. Keza diğer dünya ülkeleri için de orman kullanımı insanların ihtiyaçları doğrultusunda ilerlerken, Endüstri Çağı'na girilmesi ile birlikte bu durum değişmiş ve geliştirilen orman politikaları ile ormanların kullanımı süreklilik sağlanarak daha kapsamlı bir hal almıştır. Osmanlı Devleti'nin ormancılık alanına dâhil olarak, mevcut ormanlara devlet elinin değmesi 19. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar Osmanlı Devleti için ormanlar sadece askeri ihtiyaçların karşılanması için önemli bir kaynak olmuştur. Sarayın, tophanenin ve tersanelerin kullanımında gerekli olan odun ürünleri belirli ormanlardan sağlanmıştır. Bu ormanlar dışında kalan ormanlar ise "cibal-i mübaha" anlayışı çerçevesinde halkın serbest kullanımına bırakılmıştır. Bu kullanım anlayışı doğrultusunda belirli amaçlar için ayrılanlar dışında kalan ormanlar, uzun yıllar boyunca insanların istediği gibi faydalanabileceği bir doğal kaynak olarak görülmüş ve bu konuya herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir.

19. yüzyıla gelindiğinde ise gerilemeyi durdurmak ve devletlerarası güç dengesini kendi lehine çevirmek isteyen Osmanlı yöneticileri her kademedede yenileşmeye giderek ülkeyi kalkındırmayı amaç edinmiştir. Tanzimat reformları ile başlayan bu dönemde, ormanları korumak ve ekonomik anlamda yararlanmak düşüncesi ile Ticaret Nezareti bünyesi altında 1839 yılında Orman Umum Müdürlüğü kurulmuştur. İstanbul'da kurulan Orman Umum Müdürlüğü'ne bağlı olarak taşrada da bazı müdürlükler kurulmuş ve tayinler de yapılmıştır. Tayini yapılan orman müdürleri, çoğunlukla yakacak odun ve kereste başta olmak üzere orman ürünlerinin ithalat ve ihracatının yapıldığı kıyı bölgelerinde görevlendirilmiştir (Çağlar, 1985, s. 1565).

Ormancılık alanındaki bu yenileşme için, Nizâm-ı Cedîd döneminde de birçok alanda tecrübelerinden faydalanılan yabancı uzmanlar ülkeye davet edilmiştir. Davet sonrası ülkeye Fransa'dan gelen uzman heyetler ile Osmanlı sınırları içerisindeki ormanların envanterleri çıkartılmaya çalışılmıştır. Teknik eleman eksikliğini kapatmak için ormancılık eğitimi veren okullar açılmıştır. Ayrıca bu uzmanların öncülüğünde 1870 tarihinde "Orman Nizamnamesi" adında doğrudan ormancılıkla ilgili ilk ormancılık düzenlemesi hayata geçirilmiştir. Türk Ormancılığının ilk belgesi sayılan bu nizamname ile ormanlar miri, evkaf, eşhas ve kasabaköy baltalıkları olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır (Koç, 2005, s. 236; Sarıbey Haykıran, 2022, s. 1). Ormanların işletilmesi, cibâl-i mübâha sınırlandırılması ve orman suçlarının cezalandırılması konularında düzenlemeye gidilmiştir. Bu nizamname 1870 yılından 1937 yılına kadar 67 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır (Gümü, 2018, s. 35).

Fransız uzmanların içerisinde oldukça başarılı işlere imza alan Louis Tassy'nin öncülüğünde 1857'de kurulan ilk Orman Mektebi, yıllar içerisinde gelişim göstererek farklı isimler altında ormancılık alanına eleman yetiştirmiştir (Eraslan, 1989, s. 4). Verilen bu eğitim, Osmanlı ormancılığının modernleştirilmeye çalışıldığı o dönemde, oluşturulacak örgütlenmede oldukça önemli rol oynamıştır. Bu okullarda eğitimini tamamlayan öğrenciler, çeşitli bölgelerde ormancılık örgütlenmesinde yer alarak ormancılığın gelişmesi ve oluşturulan kurallar çerçevesinde işletilmesi yönünde oldukça etkili olmuştur. Tanzimat öncesinde sadece İstanbul ile sınırlı kalan orman politikalarının 19. yüzyılın sonlarına doğru farklı bölgelere genişlediği ve birçok vilayette, sancak ve kaza bazlı örgütlenmelerin oluşturulduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti sınırlarına bakıldığında, farklı bölgelerde geniş orman alanlarının bulunduğu görülmektedir. Bu orman alanları Anadolu'nun kuzeyinde İzmit, Bursa, Sakarya,

Bolu, Kastamonu, Sinop, Samsun, Trabzon, Batum, Anadolu'nun güneyinde; Antalya ve Mersin çevrelerinde, Batı Anadolu'da; Balıkesir, Çanakkale, İzmir Anadolu'nun güneyinde ise; daha doğuda Maraş, Malatya, Erzincan ve Tunceli çevrelerinde ormanlar mevcuttu. Rumeli bölgesinin ise büyük bölümü ormanlarla kaplıdır (Erdem & Başkan, 2016, s. 284). Osmanlı Devleti'nin ilk istatistiği olan 1897 tarihli istatistik yıllığına göre orman arazisi bakımından en zengin vilayetler sırasıyla Kastamonu, Hüdavendigâr (Bursa) ve Aydın Vilayeti'dir (Güran, 1997, s. 177).

Gerek coğrafi konumu gerekse ticari hayatın canlılığı ve ekonomik faaliyetler bakımından diğer bölgelere göre ön plana çıkmış olan Aydın Vilayeti orman teşkilatının ilk kurulduğu vilayetlerin başında gelmektedir.

2. Aydın Sancağı Ormanları

19. yüzyılın başlarında Anadolu Eyaleti'nin yeniden düzenlenme girişimleri çerçevesinde, 1811 tarihinde bu eyaletin bir sancağı olan Aydın Sancağı, başka sancakların da kendisine bağlanmasıyla ayrı bir eyalet olarak tasarlanmış, fakat bu hayata geçmemiştir. 1816 tarihine kadar muhassıllar ve mütesellimler tarafından yönetilen Aydın Sancağı, bu tarihten itibaren Saruhan ile birleştirilerek mutasarrıf paşalar yönetimine verilmiştir.

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Anadolu Eyaleti'nin yeniden düzenlenmesi ile Aydın, Menteşe, Saruhan ve Sığla sancakları birleştirilerek yönetimi İzmir muhafızı Hasan Paşa'ya yönetimi verilmiştir. Hasan Paşa yönetiminde de Aydın ve çevresi mültezimler ve voyvodalar tarafından yönetilmiştir (Sarıbey, 2006, s. 64-65). Aydın Eyaleti'nin kurulması ancak Tanzimat öncesinde mümkün olmuştur. 1836'da redif birliklerinden daha çok istifade etmek amacıyla imparatorluk genelinde düzenlenmeler yapılırken Anadolu tarafında da Hüdavendigâr (Bursa), Konya, Ankara ve Erzurum müşirlikleri oluşturulmuştur. Aydın redif müşirliği adıyla Aydın, Saruhan, Sığla ve Menteşe sancakları birleştirilerek müşirliğine, o sıralarda Aydın muhassılı olan Yakub Paşa atanmıştır (Başaran, Haykıran, 2020, s. 62).

1836 yılında kurulmuş olan Aydın eyaletinin merkezi ilk yıllarda Aydın Güzelhisarı iken daha sonrasında üretim merkezinin ve ulaşım yollarının İzmir'e kaymasıyla değişmiştir. Bu durum, 1840'lı yıllarda görev yapan Aydın valilerinin eyalet merkezini İzmir'e taşıma çalışmalarından açıkça görülmektedir. Örneğin 1841 yılı Aydın valisi Sait Mehmet Paşa Aydın yerine İzmir'de ikamet etmek istemiş, Sait Mehmet Paşa'nın 1842 Ocak ayında İzmir'e gelişi ile Aydın eyaletinin merkezi artık İzmir olmuştur. Ancak Yakup Paşa 1843 yılında ikinci kez Aydın valiliğine atanmış böylece Aydın tekrar eyaletin merkezi haline gelmiştir ve 1850 yılına kadar merkez değişikliği yaşanmamıştır (Sarıbey, 2006, s. 95).

Taşra idaresinde köklü bir değişime sebep olan 1864 Teşkilat-ı Vilayet Nizamnamesi ile kurulmuş olan Aydın Vilayeti, İzmir, Aydın, Saruhan ve Menteşe sancaklarından oluşmaktadır. 1890 yılında Denizli Sancağı'nın da vilayete katılması ile sancak sayısı beşe çıkmıştır (1287 Tarihli Salname-i Devlet-i Aliyye, s. 218; Düstur, 1289, s. 24-35). Aydın Vilayeti en geniş sınırlarına II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ulaşmıştır.

Bu dönemde 5 sancaktan oluşan Aydın Vilayeti'nin kazaları şu şekildedir:

Aydın Sancağı	İzmir Sancağı	Saruhan Sancağı	Menteşe Sancağı	Denizli Sancağı
Aydın	İzmir	Manisa	Muğla	Denizli
Nazilli	Nif	Turgutlu	Milas	Tavas
Çine	Karaburun	Alaşehir	Fethiye	Buldan
Bozdoğan	Kuşadası	Kula	Eşen	Sarayköy
Söke	Çeşme	Akhisar	Marmaris	Çal
Karacasu	Tire	Gördes	Bodrum	Karaağaç
	Urla	Demirci	Köyceğiz	
	Ödemiş	Eşme		
	Foçateyn	Kırkağaç		
	Bayındır	Soma		
	Menemen			
	Seferihisar			
	Bergama			

Sahip olduğu yeraltı ve yerüstü kaynakları ile Osmanlı vilayetleri arasında seçkin bir yere sahip olan Aydın Vilayeti'nde miriye ait olmak üzere büyük ve küçük doksan üç kıt'a da toplamda iki milyon ceriblik genişliğe sahip ormanlar mevcuttur. Bu ormanların büyük bir çoğunluğunu kızılçam, meşe akçam, ardıç, meşe ormanları oluşturmaktadır (Ormanlarımız, Aydın Vilayeti Ormanları, 1301, s. 603). Ayrıca vilayetin ormanlık arazisi en geniş sancaklarından biri olan Mentеше Sancağı'nda endemik bir tür olan ve halk arasında günlük ağacı olarak ifade edilen sığıla ağacı da bulunmaktadır. Ali Cevad da Aydın Vilayeti'nin orman varlığı konusunda "*Aydın Vilayeti hasılat-ı tabiyyesi evvela gayet zengin ormanlardır ki vüs'atleri yaklaşık olarak 6337 km² olup cinsleri meşe, kızıl çam, yabani zeytin ile akçam vesair nev eşcardır. Kızıl çam sanat-ı debagatta müstemal olduğundan sürümü çoktur.*" ifadelerine yer vermiştir (Cevad, 1313, s. 45).

Aydın Vilayeti'ni oluşturan İzmir, Aydın, Saruhan, Menteşe ve Denizli sancaklarından orman varlığı açısından en zengini Menteşe olup en az orman arazisine sahip sancaklar ise Saruhan ve Aydın'dır. Bu sancaklardan Aydın Sancağı'nın orman florasının büyük bir kısmını akçam, kızılçam ve balsıra çamı oluşturmaktadır. Bu ağaçlardan elde edilen kereste ve mahrukatın büyük çoğunluğu iç tüketime yönelik olup ihracatı kısıtlıdır. Yalnız Söke Kazası'nda sahile dört saat mesafesi bulunan Koca Orman isimli meşelikten yıllık bir miktar kömür ihraç edilmektedir. Aydın Vilayeti ormanlarında ve özellikle Nazilli çevresinde sık bir şekilde çam ve meşe ağaçları bulunmaktaydı. Bu ormanlık alandan, inşaat ve odun kömürü yapımında yararlanılmaktaydı (Aydın, 1982, s. 996).

Aydın Sancağı vilayeti oluşturan sancaklar içinde orman varlığı en fakir olan sancaktır. Ancak Aydın Sancağı'nda yaygın olarak yetişen palamut ve ceviz ağaçları Avrupa'ya ihracatta büyük önem arz etmektedir. Aydın Sancağı'nda bina inşasında kullanılan kereste için elverişli meşe bulunmasa da Nazilli ve Sultanhisar'ı kazalarında yakacak için kullanılacak meşelikler bulunmaktadır. Bu meşeliklerden kömür üretimi yapılmaktadır (Saribey Haykıran, 2022, s. 236).

Aydın Vilayeti'nde ormanlardan belli bir dönem ormanlardan faydalanılmayı sağlayacak fenni bilgiden yoksunluk sebebi ile faydalanılamadığı görülmektedir. Ormancılığa ilişkin fenni bilginin eksikliği dolayısıyla Aydın Vilayeti ormanlarının değerinin bilinemediği ileri sürülmektedir. Fakat ilerleyen yıllarda ziraat ile ilgili kanunların uygulanması neticesinde ormanlardan fayda elde edilemeye de başlandığı anlaşılmaktadır. Bu ilerleme bölge ormanlarından hazineye aktarılan gelir miktarının artışından da anlaşılmaktadır. Fakat bu olumlu gelişmeye rağmen hala daha ziraatin ve endüstrinin istifadesine kapalı dağların yüksek mevkiilerini oluşturan geniş araziler de bulunmaktadır (Saribey Haykıran, 2019, s. 220).

3. Orman Ürünlerinin Ticareti

Aydın Sancağı, vilayeti oluşturan sancaklar içinde orman varlığı en fakir olan sancak olmasına rağmen florası içerisindeki ağaçların hemen hemen hepsi çeşitli alanlarda kullanımı gerekli olan ürünleri oluşturmaktadır. Bu ürünler arabacılık, destgahçılık, fıçıçılık, marangozculuk, doğramacılık ve kutuculuk gibi farklı iş dalları için hammadde sağlamaktadır. Ayrıca bu ormanlardan, bölgenin kereste ve mahrukat (yakacak) ihtiyacı karşılandığı gibi ürünler farklı bölgelere de ihraç edilmiştir. Mevcut ağaçların reçineleri, meyveleri, yaprakları ve kabukları dahi çeşitli sanayi dallarında istifade edilmiştir.

Aydın Sancağı'nda yaygın olarak yetişen palamut ve ceviz ağaçları Avrupa'ya ihracatta büyük önem arz etmektedir. Palamut üretimi en çok Saruhan Sancağı'nda yapılan bir ürün olsa da Nazilli ve Bergama kazalarının palamudu hepsinden üstün olduğu için rağbet daha fazladır. Osmanlı Devleti'nin toplam orman ürünleri ihracatının yarısından fazlasının palamut ihracatı ile oluştuğu bilinmekte iken bu üretimin büyük bir bölümü Aydın Sancağı'ndan karşılanmaktadır. Birçok ailenin geçim kaynağı olan palamut ticareti için sadece Aydın Sancağı'nda 4-5 bin aile çalışmaktaydı ve yıllık 1 milyon kantar ile 800.000 lira kazanç sağlanmaktaydı (1304 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 369).

Palamudun pelit adı verilen meyve kısmı genellikle hayvan yemi, yakacak veya gübre olarak kullanılırken, kadeh kısmı tanen* miktarının yüksekliği sayesinde başta dericilik olmak üzere boyacılık ve ilaç sanayisinde kullanılmaktadır. Osmanlı esnafı tarafından en çok üretim

* Bitki meyvelerinde, odun, ağaç kabuğu ve yapraklarında bulunan ve eczacılık, dericilik, boyacılık gibi çeşitli alanlarda kullanılan bir tür asittir. Derinin hem esnek bir yapı kazanması hem de dayanıklılığını koruması için kullanılır.

yapılan sahalardan biri olan deri ve dokumacılık, Avrupa'daki sanayi kavramını tam anlamıyla karşılamasa da, Osmanlı ekonomisinin dinamiğiydi. Dericilik sanayi için büyük öneme sahip olan palamut derinin sağlamaştırılması, su geçirmez özellik vermesi ve derinin yumuşatılmasında kullanıldığı bilinmektedir. Dericilikte ham deriyi yumuşatarak işlenebilir bir hale getirmek tabaklama işlemi ile gerçekleştirilirdi. Bu tabaklama işlemi, gerekli kimyasal maddelerin olmayışı nedeniyle çam kabuğu veya palamut meşesi ile yapılmıştır (Kılıç, 2018, s. 517-518).

Çam kabuğu %41'lik oranı ile hem iç hem de dış ticarete büyük paya sahip olup, çam ağaçlarının Aydın Sancağı florası içerisinde oldukça fazla yer kaplaması sebebiyle en çok üretimi yapılan ürünler arasındadır. Genellikle bal yapılarak çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan meyan kökü ise Aydın Sancağı'nda yıllık 20 milyon kıyveyi aşkın üretimi yapılan bir diğer üründür. Meşe ve köknar ağaçları bina; kestane ve köknar gemi inşaatında sıklıkla kullanılırken en iyi kereste ise kestane ağacından oluşmaktadır. Aydın Sancağı'nda oldukça bol bulunan kızıl ve kara çam ağaçları ise suya dayanıklı olduklarından dolayı bunların keresteleri Tersane-i Amire'ye gönderilerek gemi imalatında ve maden ocaklarında kullanılmaktaydı.

Aydın Sancağı coğrafi konumu itibarıyla hem ihracatın hem de ithalatın gerçekleşmesi adına oldukça elverişli bir bölgededir. Önemli bir ticari merkez olan İzmir'e yakınlığı ve ulaşımın kolaylığı aktif bir ticareti beraberinde getirmiş, diğer şehir ve kazalarla düzenli bir nakliye sistemi kurularak ihtiyaç duyulan ürünlerin iç pazara yönlendirilmesi de sağlanmıştır. 1866 tarihinde Aydın-İzmir demiryolunun açılması ile zaten aktif bir şekilde devam eden ticaret, bu yıldan sonra belli bir ivme kazanmıştır.

4. Taşrada Orman İdaresi

Tanzimat-II. Meşrutiyet döneminde orman teşkilatlanması merkez ve taşra olmak üzere iki ayrı şekilde oluşturulmuştur. Merkez yapılanmada; bir reis, dört üye ve bir başkâtipten oluşan *Orman Heyet-i Fenniyesi* başta gelmektedir. Taşradan gelen ormanlara ve ormancılık faaliyetlerine ilişkin evrakları kontrol incelemek, cevaplamak, keşifleri kontrol etmek ve ormanların ihale edilme süreçlerini takip etmekle görevlidir. Aynı zamanda orman tahribatlarının önüne geçmek ve orman memurlarının atanması gibi görevleri de vardır. Merkez yapılanmada görevli olan *ketebe*nin; orman kayıtlarının hesaplanması ve bütçe düzenlemesi gibi başlıca görevleri vardır. Ayrıca taşradaki ormancılık faaliyetlerine yönelik kayıtların takibinden, eksikliklerinin düzeltilmesinden, muhasebe kayıtlarının tutulmasından ve tüm yazışmaların kontrol edilmesinden sorumluydu. Merkez yapılanmada nezaretin gerekli gördüğü zamanlarda orman idaresinin denetlenmesi ile görevlendirilen *Heyet-i Teftişîye* vardır. Üyelerin hazırladığı raporlar doğrudan nezarete iletilirdi (Başkan, 2016, s. 52).

Osmanlı Devleti'nin taşradaki orman idaresi ise müfettişler aracılığı ile direkt nezaret bağlı bir şekilde işlerdi. Taşrada gerçekleşen ormancılık faaliyetleri, ihaleler ve ormanlara yönelik düzenlemeler müfettiş raporlarına göre yapılırdı. Müfettişler sermüfettişler, ikinci sınıf müfettişler ve üçüncü sınıf müfettişler olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır. Sermüfettişler; taşradaki orman idaresinin en üst birimi olarak, ormancılık faaliyetlerinin en yoğun olduğu bölgelerde yerleşik bir şekilde görev yaparlardı. Taşra teşkilatında ormanların fenni ve idari düzenlemelerinden sorumlularıydı. Maiyetlerinde üçüncü ve ikinci sınıf müfettişler bulunurdu. İkinci Sınıf Müfettişler; genellikle liva ve vilayet merkezlerinde yerleşik görevli olarak bulunurlardı. Maiyetlerinde üçüncü sınıf müfettişler aracılığıyla ya da kendileri, gerekli gördükleri durumları doğrudan bakanlığa iletirdi. Üçüncü Sınıf Müfettişler ise, ikinci sınıf müfettişlere bağlı olarak; sözleşmeyle orman satışlarının yapıldığı ve orman geliri daha

yüksek olan kazalarda yerleşik görev yaparlardı. Buralardaki ormanları korumanın yanı sıra, ormanların işletilmesine ilişkin işlerle ilgilenmek, kesilecek ağaçları işaretleyip damgalamak, müteahhitlerle gerekli sözleşmeleri yapmak, kendisine bağlı görevlilerinin çalışmalarını denetlemek ile görevlendirilmişlerdir. Müfettiş Muavinleri; görevlendirildikleri yerlerde üçüncü sınıf müfettişlerin görevlerini üstlenirlerdi. Süvariler ise, üçüncü ya da ikinci sınıf müfettişlere bağlı olarak, bir ya da birkaç kazadaki orman gelirlerinin güvenliğini sağlamak, sözleşme yaptırımlarının uygulanmasını izlemek, işlenmiş orman ürünlerinin damgalanması ve taşıma belgelerinin düzenlenmesi işlemlerini yapmak, müfettiş bulunmayan kazalarda ondalık memurlarını denetlemekle görevlendirilmişlerdir. Doğrudan doğruya süvarilere bağlı olan Piyadeler ise, bir ya da birkaçı birlikte, kendilerine ayrılan orman parçalarının güvenliğini sağlamak, damgasız ağaç kesimini önlemekle yükümlüydüler. Tezkere Muharriri, sözleşmeye dayalı olarak hazırlanmış orman ürünlerine belge düzenlemekle görevliydi. Orman ürünlerinin kontrol edildiğini, kaçak elde edilmediğini ve vergisinin ödenmiş olduğunu gösteren tezkereyi yazarlardı. Bunlar, doğrudan doğruya süvari ya da müfettişlere bağlı olarak, iskelelerin yakınlıklarına yerleştirilmişlerdir. Ondalık Memurları, izinli olarak satılmak üzere pazar yerleri ya da iskelelere getirilen işlenmiş ürün ve yakacak odundan alınması gerekli vergileri toplamak ile görevlilerdi. Ormanları korumakla da görevli olan bu memurlar, orman ürünlerinden alınması gereken vergileri tahsil ederlerdi. Müfettiş ve süvarilere bağlı görev yaparlardı (Keskin, 2005, s. 105).

Merkez ve taşradaki görevlilerin yanı sıra; İstanbul ve İzmir gibi ticaretin yoğun olduğu yerlerde ondalık memurlarının hazırladığı belgeleri denetlemek üzere, doğrudan doğruya bakanlığa bağlı bir kontrol müdürlüğü ve kontrol idaresi kurulmuştur. Kontrol müdürü ile ona bağlı bir müfettiş ve belli sayıda memur ile muhasebeciden oluşan kontrol müdürlüğü İstanbul ve İzmir'de (Kordon-Basmahane) aktif faaliyetlerde bulunmuştur (Çağlar, 1985, s. 1568).

5. Aydın Vilayet Salnamelerine Göre Aydın Sancağı'nda Orman İdaresi

Sene	Sancak / Kaza	Unvan	İsim
H.1296 / M.1878-1879	Aydın Sancağı ²	Orman Müfettiş Vekil*	Arif Efendi
	Bozdoğan Kazası ³	Orman Memuru **	Ahmed Efendi
H.1297 / M.1879-	Aydın Sancağı ⁴	Orman Müfettiş Vekili***	Arif Efendi

² (1296 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 102).

* Devair-i Memurin ve Baş Vekilleri.

³ (1296 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 108).

** Menafi-i Umumiye Vekilleri.

⁴ (1297 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 109).

*** Devair-i Memurin ve Baş Vekilleri.

1880	Bozdoğan Kazası ⁵	Orman Süvari Korucusu	Ahmed Efendi
		Orman Piyade Korucusu	Derviş Efendi
H.1299 / M.1881-1882	Aydın Sancağı ⁶	Orman Müfettiş Vekili ^{****}	Arif Efendi
H.1300 / M.1882-1883	Aydın Sancağı ⁷	Orman Memuru ^{*****}	Arif Efendi
	Bozdoğan Kazası ⁸	Orman Süvari Koruyucusu	Ahmed Ağa
H.1301 / M.1883-1884	Bozdoğan Kazası ⁹	Orman Süvari Koruyucusu	Ahmed Ağa
		Orman Piyade Koruyucusu	Mehmed Ağa
H.1302 / M.1884-1885	Aydın Sancağı ¹⁰	Müfettiş Vekili	Arif Efendi
		Kolcu Süvari	2 Nefer
		Kolcu Piyade	8 Nefer
	Bozdoğan Kazası ¹¹	Orman Süvari Koruyucusu	Ahmed Ağa
		Orman Piyade Koruyucusu	Mehmed Ağa
H.1308 / M.1890-1891	Aydın Sancağı ¹²	Memur	Arif Efendi
		Katib	Memiş Efendi
	Söke Kazası ¹³	Orman Süvarisi	Halil Efendi
		Orman Piyadesi	Hasan Efendi
		Ondalık Memuru	Tahir Efendi
		Çine Kazası ¹⁴	Süvari Ondalık Memuru
H.1311 / M.1893-	Aydın Sancağı ¹⁵	Memur	Arif Efendi

⁵ (1297 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 114).

⁶ (1299 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 162).

^{****} Tahsilât İdaresi.

⁷ (1300 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 165).

^{*****} Mahkeme-i Ticaret Kalemi.

⁸ (1300 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 174).

⁹ (1301 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 188).

¹⁰ (1302 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 162).

¹¹ (1302 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 167).

¹² (1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, C.1, s. 154).

¹³ (1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, C.1, s. 159).

¹⁴ (1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, C.1, s. 160).

¹⁵ (1311 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 298).

1894		Katib	Mehmed Efendi
	Nazilli Kazası ¹⁶	Orman Memuru	İbrahim Bey
	Bozdoğan Kazası ¹⁷	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Söke Kazası ¹⁸	Orman Süvarisi	Halil Efendi
		Orman Piyadesi	Hasan Efendi
		Ondalık Memuru	Tahir Efendi
H.1312 / M.1894-1895	Aydın Sancağı ¹⁹	Memur	Arif Efendi
		Katib	Mehmed Efendi
	Bozdoğan Kazası ²⁰	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Çine Kazası ²¹	Orman Ondalık Memuru	Hasan Efendi
	Söke Kazası ²²	Orman Süvarisi	Halil Efendi
		Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
		Ondalık Piyade Kolcusu	Ömer ve Kasım Ağalar
Nazilli Kazası ²³	Orman Memuru	İbrahim Bey	
H.1313 / M.1895-1896	Aydın Sancağı ²⁴	Memur	Arif Efendi
		Katib	Memiş Efendi
		Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Bozdoğan Kazası ²⁵	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
		Orman Süvari Koruyucusu	Ahmed Efendi
		Orman Piyade Koruyucusu	Ali Ağa
	Söke Kazası ²⁶	Orman Süvarisi	Halil Efendi
		Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi

¹⁶ (1311 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 314).

¹⁷ (1311 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 323).

¹⁸ (1311 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 329).

¹⁹ (1312 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 300).

²⁰ (1312 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 317).

²¹ (1312 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 323).

²² (1312 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 328).

²³ (1312 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 333).

²⁴ (1313 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 276).

²⁵ (1313 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 294).

²⁶ (1313 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 305).

		Ondalık Piyade Kolcusu	Ömer Ağa
H.1314 / M.1896-1897	Aydın Sancağı ²⁷	Memur	Arif Efendi
		Katib	Mehmed Efendi
		Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Bozdoğan Kazası ²⁸	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
		Orman Süvari Koruyucusu	Ahmed Efendi
		Orman Piyade Koruyucusu	Ali Ağa
	Söke Kazası ²⁹	Orman Süvarisi	Halil Efendi
		Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
		Ondalık Piyade Kolcusu	Ömer Ağa
H.1315 / M.1897-1898	Aydın Sancağı ³⁰	Memur	Arif Efendi
		Katib	Said Efendi
		Ondalık Memuru	Kenan Efendi
	Bozdoğan Kazası ³¹	Orman Süvarisi	Ahmed Muhtar Efendi
	Söke Kazası ³²	Orman Süvarisi	Ali Rıza Efendi
	Karacasu Kazası ³³	Orman Süvarisi	Hacı Mustafa Ağa
	Nazilli Kazası ³⁴	Orman Süvarisi	Ali Bey
H.1316 / M.1898-1899	Aydın Sancağı ³⁵	Memur	Arif Efendi
		Katib	Said Efendi
		Ondalık Memuru	Kenan Efendi
	Bozdoğan Kazası ³⁶	Orman Memuru	Mehmed Efendi
		Orman Koruyucusu	Ahmed Efendi

²⁷ (1314 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 270-271).

²⁸ (1314 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 288).

²⁹ (1314 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 299).

³⁰ (1315 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 266).

³¹ (1315 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 283).

³² (1315 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 302).

³³ (1315 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 309).

³⁴ (1315 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 316).

³⁵ (1316 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 249).

³⁶ (1316 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 268).

		Orman Koruyucusu	Ali Ağa
	Söke Kazası ³⁷	Orman Süvarisi	İbrahim Bey
	Karacasu Kazası ³⁸	Orman Süvarisi	Mustafa Ağa
	Nazilli Kazası ³⁹	Orman Memuru	Mustafa Bey
H.1317 / M.1899-1900	Aydın Sancağı ⁴⁰	Memur	Arif Efendi
		Katib	Said Efendi
		Ondalık Memuru	Kenan Efendi
	Bozdoğan Kazası ⁴¹	Orman Memuru	Mehmed Efendi
		Orman Koruyucusu	Ahmed Efendi
		Orman Koruyucusu	Ali Ağa
	Söke Kazası ⁴²	Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
	Karacasu Kazası ⁴³	Orman Süvarisi	Mustafa Ağa
	Nazilli Kazası ⁴⁴	Orman Memuru	Mustafa Bey
		Orman Piyade Kolcusu	Osman Efendi
H.1319 / M.1901-1902	Aydın Sancağı ⁴⁵	Mu'âmelât Memuru	Ahmed Bey
		Katib	Said Efendi
		Seyyar Koruyucusu	Galib Efendi
		Ondalık Memuru	(Münhal)
	Bozdoğan Kazası ⁴⁶	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Söke Kazası ⁴⁷	Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi

³⁷ (1316 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 281).

³⁸ (1316 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 289).

³⁹ (1316 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 296).

⁴⁰ (1317 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 236).

⁴¹ (1317 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 252).

⁴² (1317 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 263).

⁴³ (1317 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 270).

⁴⁴ (1317 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 277).

⁴⁵ (1319 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 198).

⁴⁶ (1319 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 215).

⁴⁷ (1319 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 223).

	Karacasu Kazası ⁴⁸	Orman Ondalık Memuru	Hasan Efendi
	Nazilli Kazası ⁴⁹	Orman Ondalık Memuru	Ali Efendi
		Orman Kolcusu	Osman Efendi
H.1320 / M.1902-1903	Aydın Sancağı ⁵⁰	Mu'âmelât Memuru	(Münhal)
		Katib	Said Efendi
		Seyyar Koruyucusu	Cemal Efendi
		Ondalık Memuru	Cemal Efendi
	Bozdoğan Kazası ⁵¹	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Söke Kazası ⁵²	Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
	Karacasu Kazası ⁵³	Orman Ondalık Memuru	Hasan Efendi
	Nazilli Kazası ⁵⁴	Orman Ondalık Memuru	Ali Efendi
H.1321 / M.1903-1904	Aydın Sancağı ⁵⁵	Orman Müfettişi	(Münhal)
		Orman Müfettiş Muavini	Kadri Efendi
		Başkatib	Tevfik Efendi
		Katib-i Sani	Said Efendi
		Seyyar Koruyucusu	Sami Efendi
		Ondalık Memuru	İbrahim Efendi
	Bozdoğan Kazası ⁵⁶	Orman Ondalık Memuru	Mehmed Efendi
	Söke Kazası ⁵⁷	Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
	Karacasu Kazası ⁵⁸	Orman Ondalık Memuru	Süleyman Efendi

⁴⁸ (1319 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 230).

⁴⁹ (1319 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 238).

⁵⁰ (1320 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 200).

⁵¹ (1320 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 217).

⁵² (1320 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 226).

⁵³ (1320 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 233).

⁵⁴ (1320 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 241).

⁵⁵ (1321 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 190).

⁵⁶ (1321 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 207).

⁵⁷ (1321 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 215).

⁵⁸ (1321 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 221).

	Nazilli Kazası ⁵⁹	Orman Ondalık Memuru	Ali Efendi
H.1323 / M.1905-1906	Aydın Sancağı ⁶⁰	Müfettiş	İbrahim Hakkı Efendi
		Başkatib	Ali Rıza Efendi
		Seyyar Koruyucusu	Ohannes Efendi
		Katib-i Sani	Niyazi Efendi
		Ondalık Memuru	İbrahim Efendi
	Bozdoğan Kazası ⁶¹	Orman Ondalık Memuru	Bekir Efendi
	Çine Kazası ⁶²	Orman Memur Vekili	Mehmed Efendi
	Söke Kazası ⁶³	Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
	Karacasu Kazası ⁶⁴	Orman Ondalık Memuru	Ahmed Efendi
	Nazilli Kazası ⁶⁵	Orman Ondalık Memuru	Ali Efendi
H.1326 / M.1908-1909	Aydın Sancağı ⁶⁶	Ser-Müfettiş	Angelidis
		Başkatib	Şükrü Efendi
		Katib-i Sani	Münir Efendi
		Seyyar Koruyucusu	Şükrü Efendi
		Ondalık Memuru	Durmuş Efendi
	Bozdoğan Kazası ⁶⁷	Orman Süvari Memuru	Hüseyin Efendi
		Orman Ondalık Memuru	Emin Efendi
		Orman Piyade Memuru	Hamdi Efendi
	Çine Kazası ⁶⁸	Orman Süvari Memuru	Rüşdi Bey
		Orman Ondalık Memuru	Hamdi Efendi
	Söke Kazası ⁶⁹	Orman Ondalık Memuru	Tahir Efendi
	Karacasu Kazası ⁷⁰	Ondalık Memuru	Ahmed Efendi Yunan Muharebe Madalyası

⁵⁹ (1321 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 229).

⁶⁰ (1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 186).

⁶¹ (1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 201).

⁶² (1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 205).

⁶³ (1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 211).

⁶⁴ (1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 216).

⁶⁵ (1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 224).

⁶⁶ (1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 431).

⁶⁷ (1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 458).

⁶⁸ (1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 466).

⁶⁹ (1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 472).

⁷⁰ (1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 481).

		Koruyucu	Arslan Efendi
		Koruyucu	Ali Rıza Efendi
	Nazilli Kazası ⁷¹	Ondalık Memuru	Nuri Efendi
		Piyade Koruyucusu	Halil Efendi
		Süvari Koruyucusu	Hüseyin Efendi
		Piyade	Ali Rıza Efendi

Aydın Vilayet Salnamelerine göre; Aydın Sancağı'nda R. 1296 / M. 1878-1879 tarihinde orman idaresi için görevlendirilmelerin yapıldığı, her sene bu görevli sayılarının artarak devam ettiği ve her kazada orman idaresine bağlı çalışanların olduğu görülmektedir. Tablodan da anlaşıldığı üzere H. 1296/M. 1878-1879 yılında Aydın Sancağı'nda oluşturulmaya başlanan orman idaresi ticaret kalemi ve tahsilât idaresi gibi çeşitli birimler altında faaliyete başlamış, yıllar içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda gelişim göstererek H. 1326/M. 1908-1909 yılına kadar hem memur sayısı hem de etki alanı katlanarak artmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru hemen hemen her kazada bir orman idaresinin oluşmuş olduğu görülmektedir.

Aydın Sancağı'nda ormanlardan belli bir dönem fenni bilgiden yoksun olduğundan dolayı ile faydalanılamadığı görülmektedir. Ormancılığa ilişkin fenni bilginin eksikliği dolayısıyla Aydın ormanlarının değerinin bilinemediği ileri sürülmektedir. Fakat ilerleyen yıllarda ziraat ile ilgili kanunların uygulanması ve orman idarelerinin kurulması neticesinde ormanlardan fayda elde edilmeye de başlandı ve anlaşılmaktadır. Bu ilerleme bölge ormanlarından hazineye aktarılan gelir miktarının artışından da anlaşılmaktadır.

6. Sonuç

Osmanlı Devleti, genel olarak ormanlarını iktisadi politikalar çerçevesinde kullanma yolunu seçmiş ve ormanlardan önemli gelirler elde ederek ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır. Bu durum, yıllar içerisinde orman ürünlerinin ticari hayatta giderek önem arz etmesi ve rağbet görmesinden anlaşılmaktadır. Özellikle Kırım Savaşı sonrası alınan dış borçlarla darboğaza giren Osmanlı hazinesinin yeniden kalkındırılması için doğal ve beşeri birçok kaynaktan istifade edilirken, ormanlar ve ormanlardan elde edilen çeşitli ürünler de bu bağlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple normal şartlarda da ticari yoğunluğu fazla olan Aydın Vilayeti, orman arazisi bakımından da en zengin vilayetlerin arasında olmasından kaynaklı ön plana çıkmıştır. Özellikle florası içerisinde bulundurduğu çeşitli ağaçlar ve bu ağaçların farklı alanlardaki kullanımları, değerlendirilmesi gereken bir durum haline almıştır. Dolayısıyla Aydın Vilayeti, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış ticaretinde bir dinamik haline gelen orman ürünlerinin büyük bir bölümünün Aydın'dan elde edilmesi, bu bölgenin bulunduğu coğrafyasının ticari ulaşımına daha elverişli olması ve Avrupa'ya açılan kapıları bünyesinde barındırması açısından gözde ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir.

19. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı Devleti'nin orman ürünlerinden istifade etmesinin yanı sıra bu istifadenin sürekliliği de önem kazanmıştı. Avrupalı uzmanlar ve sonrasında yetiştirilen Türk ormancılar ile birlikte ormanların sürdürülebilirliği kaygısı ve çevre bilincinin gelişmesiyle Osmanlı ormancılığı farklı politikalara evrilerek, her vilayette ve

⁷¹ (1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s. 495).

hatta kazalarda orman idarelerinin kurulmasına sebebiyet vermiştir. Ormanlardan kazanç elde edilirken bu kazancın kontrol altında devam etmesi, orman tahribatının önüne geçilmesi ve ormanların sürdürülebilirliğini sağlayarak gelecek nesillere devredilebilmesi için birçok yeni uygulamaya gidilmiştir. Bu bağlamda hükümet ticarete ve idarede belirleyici kanunlar koyarak durumu kontrol altına almaya çalışmıştır.

Taşrada önemli ticaret merkezlerinden biri olan Aydın Vilayeti, orman varlığı bakımından da oldukça önemli olması sebebiyle ilk orman idaresinin kurulduğu bölgelerden olmuştur. Aydın Vilayet Salnameleri incelendiğinde, en erken tarih olan H. 1296 / M. 2878-1879 yılında Aydın Sancağı orman idaresinde Müfettiş Vekili olarak görev yapan Arif Efendi'yi görmekteyiz. Sadece sancaklarda değil, kazalar bünyesinde de özel bir orman idaresinin var olduğu aynı yıl Bozdoğan Kazası'nda Ahmed Efendi adında bir orman memurunun görev yaptığından anlaşılmaktadır. Aydın Sancağı'na bağlı kazalarda ilk orman idarelerinin Bozdoğan, Söke, Çine ve Nazilli'de kurulduğu görülmektedir. Bu kazalara daha sonrasında Karacasu da eklenmiştir. Görevliler genellikle Müslüman tebaadan seçilmiş olsa da, H.1323 / M.1905-1906 yılında Aydın Sancağı'nda seyyar koruyucusu olarak görev yapan Ohannes Efendi ve H.1326 / M.1908-1909 yılında Aydın Sancağı'nda ser-müfettiş olarak görev yapan Angelidis isimlerinden anlaşılacağı üzere gayrimüslim tebaadan kişiler de orman idaresi bünyesinde var olmuşlardır.

Yıllar içerisinde Aydın Sancağı'nda orman idaresi görevlilerinin kapsamının genişlediği; müfettiş ve kâtip sayısının arttığı, süvari/piyade orman koruyucuları ve ondalık memurlarının görevlendirildiği görülmektedir. H.1326 / M.1908-1909 yılına gelinceye kadar orman idaresinin Aydın Sancağı bünyesinde gelişerek devam ettiği, kazalar bünyesinde de örgütlenmenin kapsamlı bir hale geldiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

A.Resmî Yayınlar, İstatistik ve Salnameleri

Düstur, Tertib-i Evvel, II. Cilt.

- H. 1296 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1297 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1299 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1300 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1301 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1302 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1308 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1311 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1312 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1313 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1314 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1315 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1316 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1317 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1319 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1320 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1321 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1323 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1326 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi.
H. 1287 Tarihli Salname-i Devlet-i Aliyye.

B.Sürelî Yayınlar

“Ormanlarımız, Aydın Vilayeti Ormanları”, *Orman ve Maadin Mecmuası*, 1 Teşrin-i Sani 1301, Aded 17.

C. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Ali Cevad, (1313). *Memâlik-i Osmânîyenin Tarih ve Coğrafya Lûgâtı*. C. 3, Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası.

BAŞARAN, M., & SARIBEY HAYKIRAN, A. (2020). “H. 1261/M. 1845 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Karaosmanoğlu Yakup Paşa Yönetiminde Aydın Güzelhisarı”. *Near East Historical Review*. 10/2 (April): 59-128.

BAŞKAN, A. (2016). *1876-1909 Balkan Vilayetlerindeki Ormanlar ve Ormancılık Faaliyetleri*, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bitlis.

- ÇAĞLAR, Y. (1985). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ormancılık ve Gelişimi”. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*. C. 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 1563-1574.
- ERASLAN, İ. (1989). *Türkiye’de Ormancılık Öğretim ve Eğitim Kurumlarının Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: Ormancılık Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- ERDEM, S., & BAŞKAN, A. (2016). “Osmanlı Devleti’nin Orman ve Orman Alanlarının Kullanımı ve Buna Yönelik Hukuki Düzenlemeler”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 42, Winter III: 283-304.
- GÜMÜŞ, C. (2016). “Cibal-i Mubahadan Devlet Ormancılığına Türkiye’nin Ormancılık Serüveni”. *Türkiye’nin Ormancılık Serüveni, Örgütlenmesi ve Ormancılıkta Kadının Yeri*. Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği, 1-43.
- GÜMÜŞ, C. (2018). *Türk Orman Devrimi*. Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği.
- GÜRAN, T. (1997) *Osmanlı Devleti’nin İlk İstatistik Yıllığı 1897*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- KESKİN, Ö. (2005). *Orman ve Ma’adin Nezâreti’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- KILIÇ, E. (2018). “Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı’da Odun Dışı Orman Ürünleri”, *BTU 4. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, 4-6 Ekim 2018*, Bursa: 517-518.
- KOÇ, B. (2005). “1870 Orman Nizamnâmesi’nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 37, 231-257.
- Kollektif, (1982). “Aydın”. *Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını*. C. 2, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 966-1105.
- SARIBEY HAYKIRAN, A. (2019). “Osmanlı Ekonomisinde Ormancılığın Yeri: XIX. Yüzyılda Aydın Vilayeti’nde Ormanlar ve Ormancılık Faaliyetleri”. *Klasikten Moderne Osmanlı Ekonomisi (Kurumlar-Uygulamalar)*, Ed. Arif Bilgin, Burhan Çağlar, İstanbul: Kronik Kitap, 209-222.
- SARIBEY HAYKIRAN, A. (2022). “19. Yüzyıl Sonlarında Nazilli Kazası’nda Orman Varlığı ve İdaresi”. Akkurnaz, S. - Sepetçioğlu, T. E. – Özver, A. (Ed). *Kurtuluşunun 100. Yılında Geçmişten Geleceğe Nazilli*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 235-246.
- SARIBEY HAYKIRAN, A. (2022). “Atatürk Dönemi Ormancılık Politikası”. *Atatürk Ansiklopedisi*. (Erişim Tarihi: 3.11.2023). <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-ormancilik-politikasi/>
- SARIBEY, A. (2006). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aydın’da Yönetim*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.